

Valikud meis endis

Helle Ruusing RiTo peatoimetaja, Riigikogu Kantselei infotalituse infonõunik

Sellel sügisel lahvas meedias korraks arutelu eetiliste ja moraalsete väärtuste nappuse üle ühiskonnas. Lugeses tookordse kaitseministri Jaak Jõerüüdi tagasiastumisavaldust, tabasin end äratundmiselt, et minugi sotsiaalne närv on aasta-aastalt nürimaks muutunud. Olen hakanud sallima asju ja nähtusi, mida sallida ei tohiks. Veel halvem, olen muutunud ükskõiksemaks. Nagu paljud meist. Mille muuga seletada ühiskonnas levima hakanud kommet kombata nii seaduste kui ka moraalnormide piire. Kahetsusväärset on selline tegevus levinud ka eliidi hulgas. Juurasku inimesed võivad öelda, et ainus tõhus vahend õiguse ja õigluse jaluleseadmiseks on head seadused ning neist kinnipidamist jälgiv hästi toimiv sunniaparaat. Kuni seadused võimaldavad kõrvalteid, leidub selle leidjaid ja kasutajaid. Siiski pole ühiskonnas võimalik absoluutselt kõike seadustega reguleerida. Enamiku valikuid teeb inimene oma südametunnistust järgides. Suurem osa pahategudest jääb sooritamata seetõttu, et meile ei tule mõttesegi neid teha – ja mitte hirmust karistatud saada. Piir lubatu ja lubamatu vahel jookseb meis endis. Ja ohtlikum kui seaduste lüngad on selle piiri nihkumine meis endis. Sama tähtsad kui selge ja üheselt mõistetav õigussüsteem on ühiskonnas valitsevad käitumismõisted, millest vaikumisi ja enesestmõistetavalt kinni peetakse.

RiTo kutsus kuu aega pärast kohalike omavalitsuste volikogude valimist ühe laua äärde poliitikud ja politoloogid, et valimistulemuste taustal rääkida Eesti elanike valimiskäitumisest ja parteide positsioonist. Muret tekitab tendents, mis valimistest valimistesse süveneb, et kodanikud ei soovi valimistes osaleda. Võime leida põhjusi, miks inimesed valimistest üha rohkem kõrvale jäävad, võime loota, et poliitiline kultuur ajapikku paraneb. Kuid valimisosaluse suurendamiseks tuleb palju tööd ära teha eelkõige poliitikuil endil. Ajaloos on võideldud valimisõiguse andmise eest – olgu naistele või värvilistele – kui millegi eest, mis sümboliseerib võrdsust, veel täpsemalt on see olnud viis, kuidas öelda, et kõiki koheldakse võrdse austusega. Mida inimesed selle õigusega peale hakkavad, on juba nende valik. Siiski ei saa meie sajandil ja meie kultuuriruumis võimul olijad oma positsiooni millegi muuga õigustada kui sellega, et nad on rahva poolt ametisse valitud. Mandaat ei pruugi olla igavene. Seepärast peaks aina kahanev osalus valimistel murelikuks tegema eelkõige poliitikuid. Parteid võiksid edaspidi pigem panustada Eesti elanike sellele poolele, kes valimistel ei käi, kui kakelda juba kord jagatud poole ümberjagamise pärast. See tähendab pildil olemist mitte ainult valimiste ajal, vaid vajalikke ja nähtavaid tegusid aasta kõigil päevadel.

Käesolevas RiTo-s on läbiv teema majandus. See on valdkond, milles meil riigina viimasel kümnendil on hästi läinud. Kui paljud veel mäletavad, et pärast 1992. aasta rahareformi startis enamik meist 150 krooniga? Eesti edutegureid on mitu ja ma olen täiesti nõus professor Jaak Leimanniga, kes oma essees seab eduteguritest esikohale eesti inimese ja tema valmisoleku muutusteks, eestlase ettevõtlikkuse ning oskuse uuenenud majandusoludes toime tulla. Majandusedul on kindlasti ka oma negatiivne hind, kuid – siin tuleb jälle nõustada essee autoriga – keegi ei ole märksa edukamat, sotsiaalsete probleemideta teed usutavalt kirjeldanud. Palju olulisem on praegu küsimus, missugune on meie tee edasi ja kas meie edukus on jätkusuutlik. Kui palju sõltub meist endist, meie perekondade tarkadest otsustest säästmisel ja investeerimisel, meie riigi suutlikkusest samade vahenditega rohkem ära teha ning arukalt investeerida? Eesti riigi ressursid jäävad alati palju kordi väiksemaks meie partnerite omadest. Samas on arendamist vajavaid valdkondi ikka samasugune hulk. Seega meie suurus või õieti öeldes meie väiksus võib olla nii meie vaenlane kui ka liitlane.

Talupojamõistus sunnib ka headel aegadel mitte laristama ning halvematele aegadele ja kokkuhoiule mõtlema.

Lisaks majandusalastele kirjutistele leiab lugeja käesolevast numbrist jätku RiTo 11-s alustatud ökoloogilise maksureformi teemale: seisukohavõtnud nii ametisolevalt rahandusministrilt Aivar Sõerdilt kui ka endiselt rahandusministrilt Taavi Veskimäelt. Eesti õigussüsteemi tulevikust kirjutavad justiitsminister Rein Lang ja Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees Urmas Reinsalu. Neile sekundeerib õigusteadlane professor Raul Narits. Kultuuriminister Raivo Palmaru ja Kunstiakadeemia rektor Signe Kivi kirjutavad kultuuripoliitika valikutest. Euroopa Komisjoni voliniku Siim Kallase ja Brüsselis töötava ajakirjaniku Indrek Treufeldti kirjutised lubavad lugejal kiigata Euroopa Komisjoni töötuppa. Kodanikuhariduse teemat lahkavad Mare Räs ja Anu Toots.

Lõpetuseks tahaksin tagasi pöörduda alguse juurde – ühiskond vajab vabanemist eetiliseist tuimusest, et süveneks häbi- ja autundel põhinev oskus oma tegude eest vastutada. Mina usun selle võimalikkusesse. Ja soovin, et diskussioon eetiliste väärtuste üle ei ole koos kohalike valimistega lõppenud.